

Зоран ЛАКИЋ

ПОЛОЖАЈ КОСОВА И МЕТОХИЈЕ У САСТАВУ ЈУГОСЛАВИЈЕ*

Историјско Косово и Метохија се налазило у саставу моћне средњо-вјековне српске државе. Некада су ове области чак чиниле њен главни дио; о томе свједочи бројна архивска документација, богата историографска литература и значајни културно-историјски споменици а посебно они сакралног карактера. У свом историјском трајању никада није представљало административно-територијалну цјелину. Моћна Османска империја срушила је Српско царство, али нови такозвани турски период у историји Косова и Метохије није значао никакав васкрс овог простора у административно-територијалном смислу. Ниједна од власти које су се историјски смјењивале на овом простору није третирали Косово и Метохију као цјелину. Ниједна га власт није третирали као дио неке друге државе – осим као српске и коначно Југославије.¹ Албанија као држава није ни постојала, осим у примисли великих сила у новом вијеку, које су се носиле мишљу да изборе свој доминантан утицај на Балкану. Таква помисао се стварала након оснивања Албаније као самосталне државе 1913. Та се идеја раније није могла реализовати, јер је на Косову и Метохији увијек живјело већинско хришћанско становништво. Турски дефтери из 1455. године казују да је албанског живља било мање од 1%. У свом животном дјелу – *Етнички и демографски процеси на Косову и Метохији* (Београд, 2004) Милован Радовановић наводи податак да је у 17. вијеку на овом простору живјело преко 90% српског народа.

* Саопштење поднесено на научном скупу *Косово и Метохија – прошлост, садашњост, будућност*, који је одржан у САНУ – Београд, марта 2006.

¹ Опширније о томе видјети књигу Милована Радовановића – *Етнички и демографски процеси на Косову и Метохији, Београд, 2004.*

И по попису из 1871. године Срби чине 68% укупног становништва.² Најзад и сам топоним потиче од српског имена птице – кос.³

У вријеме балканских ратова дошло је до ослобођења ових крајева испод турског вишевијековног ропства. Косово и Метохија су ушли у састав старих српских држава – Србије и Црне Горе. У Црној Гори је тим поводом уведено војно одликовање – *Освећено Косово*, што је на врло одређен начин значило да је овај геополитички простор постао важан дио некада моћне српске државе, која је била срушена у чувеном Боју на Косову 1389. године.

Наведене битне историјске чињенице имамо у виду и када посматрамо положај Косова и Метохије у саставу Југославије – од њеног оснивања 1918. године до њеног насилног укидања – такозваном Уставном повељом 2003. године. То је, у ствари, предмет мога саопштења.

Пођимо хронолошким редом. У свим административно-територијалним подјелама Краљевине Југославије, а било их је – укупно, три – ова област никада није третирана као цјелина. Прва подјела земље десила се усвајањем познатог Видовданског устава 1921. године. Уставне основе су разрађене Законом о административној подјели Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца из 1922. године. Читава територија земље била је подијељена на 33 области.⁴

Територија Косова и Метохије ушла је у четири одвојене области: врањску, рашку, зетску и скопску област. И приликом наредне административно-територијалне подјеле Југославије 1929. године, односно 1931. године – Косово и Метохија су ушли у састав три (од укупно девет) бановина: *Вардарске* (приштински, гњилански, качанички, призренски, подгорски (Драгаш) и урошевачки срез), *зетске* (источки, шаковачки, подрински, пећки, дренички и косовскомитровачки) и *моравске* (лапски и вучитрнски срез).⁵ Према статистичким подацима из међуратне Југославије, 1931. године на овом подручју је живјело 552.664 становника сљедеће структуре: 331.549 Албанаца, 180.170 Срба и 40.345 осталих.

² Исто и др Ђорђе Борозан – *Велика Албанија – поријекло, идеје, пракса*, Београд, 1995.

³ Тако га објашњава дописник Њујорк-Тајмса из Београда – Дејвид Барндер, у тексту – *Косово и Косова*, Политика – Београд, фебруар 2006.

⁴ Бранко Петрановић – Момчило Зечевић – *Југославија 1918-1988*, тематска збирка докумената, Београд, 1988.

⁵ Исто

Само поређења ради рећи ћемо да је почетком 90-их година прошлога вијека, Албанаца било 1.596.072 или 81,6% а Срба и Црногораца 214.555 или 11,0% (536). Овај податак заслужује темељну анализу – да ли једни одлазе а други долазе и откуда, колики је утицај прираштаја становништва, колико утичу тржишни односи и како се они стимулишу итд. Такву анализу би помогао и сљедећи табеларни преглед:

Учешће Албанаца у укупном становништву Србије

1948 – 727.820 или 11,1%

1953 – 808.141 или 11,6%

1961 – 963.988 или 12,6%

1971 – 1.243.693 или 14,7%

1981 – 1.584.441 или 17,0%

1991 – 1.956.196 или 20,0%⁶

Није тешко запазити да је од 1948. до 1991. године – албанско становништво порасло за 1.228.376, а читаве Србије за 1.671.972, односно Војводине само за 350.677(542).

И у вријеме окупације Југославије 1941-1945. године Косово и Метохија нису били третирани као јединствен простор. Ова област је 1941. године била подијељена на три окупационе зоне: њемачку, италијанску и бугарску. Једино је КПЈ, као респектабилан фактор опозиције, ову област настојала да третира као цјелину, иако се не може рећи да је такав став од почетка био јасан.⁷ Напротив. Трагало се за прихватљивим рјешењем из периода међуратне Југославије, затим периода рата 1941-1945. године и, наравно, послератног периода када је КПЈ чврсто држала власт у својим рукама.

Управо зато треба осматрити конституисање партијског институционализма прво у међуратном периоду, а онда и касније, јер је управо он био костур државне изградње Југославије када је КПЈ преузела власт у земљи.

Зато ћу подсетити да су прве партијске организације на овом простору биле организационо везане за Обласни извршни одбор Социјалистичке радничке партије Југославије (комуниста) (СРПЈ (К) за Македонију и Косово, који се орган налазио у саставу Покрајинског извршног одбора који је заједнички за Србију и Македонију. У таквој организационој структури дјеловали су комунисти на Косо-

⁶ М. Радовановић, н. д. стр. 542.

⁷ *Извори за историју СКЈ* –

ву и Метохији дуги низ година. Године 1938. заузет је став о формирању Народног косовског комитета. Од Пете земаљске конференције 1940. године, издвојен је Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију из састава Покрајинског комитета за Црну Гору, Боку, Санџак, Косово и Метохију, иако ће током првих година рата још увијек бити под његовим снажним утицајем.⁸

То је била радикална новина, управо зато што је партијска организација Косова и Метохије – била извучена из надлежности Србије и Црне Горе.

Док се крајем 1941. године, оснива локални НОП-овски институционализам: партизанске јединице, партијски органи итд., од краја 1942. године се може говорити о неким окрупљавањима на тој основи. Наиме, крајем 1942. године, већ постоји Привремени главни штаб НОП одреда за Косово и Метохију. У јесен 1943. године, долази до оснивања заједничких војних јединица македонско-косовских бригада, што је такође једна од посебности. Крајем 1942. године на овом простору излази гласило које се зове „Глас” – орган Јединственог народноослободилачког антифашистичког фронта Косова и Метохије. Дакле, опет јединственог. „Лирија” и „Слобода” такође су гласила органа са истог овог јединственог народноослободилачког антифашистичког фронта Косова и Метохије.⁹

Евидентно је да постоје тенденције да се НОП институционализује на обласном нивоу. Ова иницијатива је ојачана у 1943. години, како се примичемо одржавању Бујанске конференције. Чија је то иницијатива остаје да се добро изучи. Јер ни она се консеквентно не доводи до краја.

Почетком јесени 1943. године, Обласни комитет КПЈ за Косово и Метохију прераста у Покрајински комитет. Треба при томе имати у виду да је такав форум и у Србији са истим називом – Покрајински а не Централни комитет. Овом Покрајинском комитету Косова и Метохије су подређени новоосновани Обласни комитет Косова и Обласни комитет за Метохију. У то исто вријеме, постоји и дјелује и Покрајински комитет КПЈ за Косово и Дукађин. У свим регионалним институцијама је од тада у употреби овај албански то-

⁸ Др Ђуро Вујовић – *Организациони развој КПЈ у Црној Гори 1941-1945*, Титоград, 1988. и *Историја Савеза комуниста Југославије*, Београд, 1985.

⁹ Исто и *Годишњак Покрајинског државног архива*, књ. I, Приштина, 1965. Прилози: Закерија Цана – Архивски фондови за период 1941-1945. и Али Хадри – Хронологија ослободилачке борбе 1941-1945.

поним: Дукађин, дакле, умјесто Метохије. У јесен 1943. године, основан је Привремени иницијативни народноослободилачки одбор за Косово и Метохију или Дукађин.¹⁰

Запажамо, такође, да се у ондашњој партизанској штампи, на примјер, ријетко помиње Косово и Метохија као цјеловит регион. У том смислу занимљива је активност руководства НОП-а, која претходи припремама за II засједање АВНОЈ-а – крајем новембра 1943. године. Тито тада сугерише оснивање једног земаљског вијећа за Црну Гору, Боку, Санцак, Косово и Метохију – што је значило враћање на предратно стање из времена Пете земаљске конференције КПЈ – октобра 1940. године.¹¹ Да ли се овај податак може тумачити и као противљење раније усвојеним ставовима. У сваком случају, од Титове идеје се брзо одступило јер је основано прво ЗАВНО Црне Горе и Боке а потом и ЗАВНО Санцака, док се у погледу положаја Косова и Метохије и даље лутало.

У сваком случају, у тај простор се поново иде са радикалним идејама о цјеловитости Косова и Метохије, што је, морамо и то рећи, различито тумачено у руководству НОП-а Југославије и региона. При томе имамо у виду да албански кадрови са Косова и Метохије – нијесу у то вријеме били респектабилан фактор у креирању глобалне политике и усвајању стратегијских рјешења. Покретом и на овом подручју су руководили претежно српски и црногорски револуционарни кадрови.

Као што је историографски познато, крајем 1943. и почетком 1944. године, одржана је Бујанска конференција у мјесту Бујану, које се, иначе, налази у Албанији. У много чему она доноси радикалне одлуке: Косово и Метохију без остатка третира као историјску цјелину, што ова област не памти у својој историји, доноси одлуку о њеном издвајању из једне суверене државе каква је била Југославија и што је још неприхватљивије о њеном припајању Албанији, дакле, другој страни држави, што је јединствен случај у историји држава из састава побједничке антихитлеровске коалиције.

¹⁰ Др Зоран Лакић – *Историја и историографија*, II издање, Бијело Поље 1997. Прилози: Косово и Метохија у концепцији југословенског ратног федерализма (стр. 65-75) и Положај југословенских мањина у Албанији после 1945. (стр. 75-110).

¹¹ Др Зоран Лакић – *Партизанска аутономија Санцака 1943-1945*, Збирка докумената, Београд, 1992.

„Косово и Метохија је крај који је насељен највећим делом шиптарским народом, а који као и увек, тако и данас – жели да се уједини са Шипнијом. Према томе, осећамо за дужност указати прави пут којим треба да пође шиптарски народ да би остварио своје тежње. Једини пут да се Шиптари Косова и Метохије уједине са Шипнијом јесте заједничка борба са осталим народима Југославије противу окупатора и његових слугу. Јер је то једини пут да се извојује слобода, када ће сви народи па и Шиптари бити у могућности да се изјасне о својој судбини са правом на самоопредјељење до отцјепљења. Гаранција за ово јесте НОВЈ, као и НОВШ са којом је уско повезана. Поред овога за ово су гаранција наши велики савезници: Совјетски Савез, Велика Британија и Америка (Атланска повеља, Московска и Техеранска конференција).”¹²

Реакција руководства НОП-а у земљи на ове одлуке није била нити брза, нити енергична. Благо се упозорава се да није вријеме „да се разграниче Албанија и Југославија” јер су обје окупиране од Њемаца; упозорава се да није вријеме за рјешавање „спорних питања” и указује на случајеве партијске недисциплине у другим крајевима у земљи. Могло би се чак рећи да је управо тих јануарских дана 1944. године – много оштрије критиковано руководство НОП-а, због идеје (а не одлуке) да се Санцак уједини са Црном Гором. Уосталом, цитираћемо опет *ад литерам* тај дио критике:

„Изненађује нас да су другови у Црној Гори могли допустити тако озбиљну грешку у тако осјетљивој ствари – и прогласити припајање Санцака Црној Гори. У одлукама АВНОЈ-а о припајању нема ни слова. Ми не само да се с тим не слажемо, него и осуђујемо такав непромишљен корак. АВНОЈ и Национални комитет не врше данас разграничење, јер томе није време. АВНОЈ је донео само принципијелне одлуке. А што се тиче Санцака, он ће имати онакав положај, за какав се изјасне његови – слободно изабрани представници. У том погледу за Санцак важи исто оно што је друг Тито писао о Војводини у првом броју „Нове Југославије” – марта 1944.¹³

Одлуке Бујанске конференције су ипак биле сторниране а НОП-овски институционализам на Косову и Метохији прилагођен општем третману сличних области у Југославији и посебно третма-

¹² Цитат преузет из наведене књиге З. Лакића – *Историја и историографија*, стр. 69-70.

¹³ *Црногорски ратни парламент 1941-1945*. докумената. Одабрао и уредио др Зоран Лакић, Подгорица, 2003.

ну Војводине. Речено је да „није требало стварати Покрајински комитет ... Није требало мењати назив Метохије у Дукађин – из простог разлога што под Дукађином спадају и крајеви који прелазе преко бивше југословенске границе”.¹⁴ Посебно и оштро је критиковано посезање за „територијалним интегритетом овог дијела Југославије”, па се захтијева хитно преименовање Главног штаба за Косово и Метохију у ранији Оперативни штаб итд. Дилеме су се, међутим, јавиле и касније. При томе имам у виду занимљиву дебату која је вођена на законодавним одборима АВНОЈ-а у ослобођеном Београду, крајем 1944. године, када се водила занимљива дебата о положају и будућности Косова и Метохије. Представници Црне Горе залагали су се да Косово и Метохија припадну Црној Гори – наводећи да је „Метохија историјски црногорска”. Било је мишљења да „оба дукађина треба присајединити Црној Гори”. Као једно од могућих рјешења помињана је подјела овога подручја – онако како је то урађено након балканских ратова. Дакле – Косово да се припоји Србији а Метохија Црној Гори.¹⁵ Ове дискусије су биле пресјечене почетком марта 1945. године, након повратка Блажа Јовановића са једног важног састанка у Београду. Он је тада изјавио да се према Санџаку прихватају „границе од 1913. године, Космет засад остаје као цјелина”.

Занимљиво је истаћи да је албанска страна и почетком 1945. године постављала питање разграничења са Црном Гором са великоалбанских позиција. Наиме, III албански корпус је постављао питање положаја оних општина које су, након капитулације Југославије априла 1941. године, ушле у састав такозване Велике Албаније. О овоме се расправљало на највишој инстанци црногорског ратног парламента, прво 29. јануара 1945. а затим 21. фебруара 1945. године. Закључено је „да је данас непотребно расправљати питање граница, јер то и није само наше питање, него питање Федеративне Југославије”.¹⁶ У вези са овим спорним питањем граница у Албанију су пошли истакнути представници НОП-а Црне Горе и на лицу мјеста ријешили проблем на начин како је то видио и закључио Црногорски ратни парламент.

¹⁴ Др З. Лакић – *Историја и историографија*, н. д., стр. 71.

¹⁵ Исто, стр. 67-69.

¹⁶ Др Зоран Лакић – *Конституисање Црногорског ратног парламента 1941-1945.* – академска бесједа, Гласник Одјељења друштвених наука ЦАНУ, бр. 16/2004.

Резимирајући дио о периоду рата 1941-1945. године могло би се рећи да се у трагању за могућим концептом југословенског ратног федерализма, трагало и за рјешењем дугорочнијег третирања Косова и Метохије у њему. Извјесно је да је територија Косова и Метохије третирана као цјелина. Нисмо, међутим, проникнули у разлоге опречних мишљења, још мање да ли је територијални принцип био примаран, или, можда, национални. При томе имамо у виду да се управо тих дана „објашњавало” да се не може ићи са великим бројем малих аутономија у земљи. Навођена је чак и бројка од око 50. Понекад је изгледало да се посегло за голим импровизацијама и површним рјешењима суштинског питања. Трагање је било оптерећено и глобалним ставом о свјетској револуцији, које је питање теоријског карактера. Најновија историографска истраживања показују да се понекад посезало и за кардиналним рјешењима, када су у питању сусједи. Имам у виду један занимљив детаљ, у ствари докуменат из времена коначног ослобођења земље 1945. године у коме се наговјештава могућност размјена територија – између Албаније и Југославије, опет у трагању могућег рјешења за Косово и Метохију. Цитирам: „Може се догодити да ће нова федеративна Југославија, у случају да се формира демократска албанска држава – морати да поради на исправљању границе у корист Албаније и уступању реона у којима живи компактно албанско становништво. У замену, Албанија може да уступи Југославији град Шкодер (Скадар), на граници са Црном Гором, који је 1912. године, била заузела црногорска војска, у рату са Турском.”¹⁷

Наведени примјери говоре колико су тада нека конкретна рјешења била под снажним утицајем теорије о свјетској револуцији која је означавала СССР као стожер окупљања свих социјалистичких снага; није, дакле, било важно неко конкретно рјешење малог простора, јер ће сви простори бити обједињени у јединственом савезу свих социјалистичких земаља. („Пролетери свих земаља – уједините се!”) Само тако се може објаснити зашто се нова Југославија онако енергично борила за сваки педаљ земље која остаје под доминацијом и у саставу капиталистичког Запада („Трст, Горица и Ријека – биће наша довијека. Ако дође до бомбаша – и Горица биће наша”) и зашто је показивала претјерано флексибилан став – када су били у питању простори захваћени револуци-

¹⁷ *Границе* – Збирка докумената, Београд, стр. 107.

онаним превирањима, који ће, свакако, водити ка здруживању – на Истоку. Свећ наведено показује колико је политика, а не наука била тумач историјских процеса. Иако се јасно говорило да рјешења из времена рата нису трајнијег карактера, ипак се таква политика у односу на Косово и Метохију наставила. Штавише она су се и унапређивала. Подсјетимо се да је Косово и Метохија прерасло из аутономне области у Покрајину и тако се по статусу аутономије изједначило са Војводином. Затим су 1974. године још више осамосталили свој статус. Умјесто Статутом, унутрашњи односи су били регулисани Уставом, баш као и код осталих шест република претходне Југославије.

У закључку ваља рећи да то осамостаљивање Косова и Метохије никада није било ни по народној, ни по националној основи. За таква положај Косова и Метохије више су се борили српски и црногорски револуционарни кадрови него они из редова Албанаца. Рекли смо и зашто.

У даљем излагању настојаћу да укажем на даљи развој Косова и Метохије у саставу Југославије све до престанка њеног постојања – марта 2003. године. Извјесно је да је овај дио Југославије био економски најнеразвијенији, што је била посљедица тешког историјског наслеђа још из времена тзв. турског доба. Али је исто тако врло извјесно да је у периоду послје ослобођења 1945. године дошло до убрзаног развоја – што се може илустровати бројним статистичким показатељима. У вријеме уједињења 1918. године на овом простору је било чак преко 90% неписмених. Енормни прираштај становништва усложњавао је овај проблем. Сјећам се реакције једног словеначког посланика у Савезној скупштини који је говорио да не можемо имати афрички наталитет и европски стандард. И заиста, прираштај становништва у периоду 1961-1971. године био је чак 74% већи од европског просјека. У сљедећој декади број становништва је повећан за 27%, док је југословенски просјек износио 6,1%.¹⁸

Србија и Југославија су уложиле велика средства за послјератни развој Косова и Метохије. Развој овог и других такозваних неразвијених подручја финансиран је из Фонда за неразвијена подручја – ФНП. Дobar дио страних кредита је усмјераван на Косово и Метохију. Према статистичким подацима, инвестиције у основ-

¹⁸ М. Радовановић, н. д., стр. 536-542.

на средства 1983. године износиле су 9,2, док је југословенски просјек био 6,0 (стр. 104). Евидентан је био културно-просвјетни развој Косова и Метохије, што показују сљедећи подаци. Пођимно од података о елементарној писмености, који упућују на закључак да је била повољнија ситуација него у самој Албанији. Зато би се могло рећи да је Косово и Метохија допринијело више развоју и афирмацији албанске културе и од саме Албаније. Да будем још конкретнији: према статистичким подацима за 1987. годину, обухват албанске дјеце на Косову и Метохији основним образовањем износио је чак 98%. Од 1948. до 1981. повећан је број основних школа за 34,4% а средњих за 15,3%, што је било далеко изнад југословенског просјека. Још конкретније речено, 1970/71. број основних школа је увећан за 6,5 пута и износио је 69. Број полазника је износио око 300.000.¹⁹

Седамдесетих година је у Приштини основан Универзитет са 10 факултета и виших школа, на коме је 1971. године наставу на српскохрватском и албанском језику похађало преко 16.000 редовних и ванредних студената (104). Овим степеном образовања је 1981. године било обухваћено 17,8% омладине, што је било изнад југословенског просјека, који је износио – 12,6%. На 10.000 становника на Косову и Метохији долазило је 205 студената, у Србији 171, док је југословенски просјек износио 148 студената.²⁰

Слични резултати су остварени и у култури и науци. При томе мислимо на оснивање Академије наука и уметности, затим на Национални театар у Приштини који изводи репертоар на албанском језику. Поред Радио-телевизије Приштина, програми на албанском језику свакодневно су емитовали још Радио ТВ Београд, Радио ТВ Титоград – Подгорица, Радио ТВ Скопље и локалне радио-станице. Радио Приштина имала је чак два програма који су радили и по 24 часа. Језичка структура програма била је 73% на албанском, 19,5% на српскохрватском, 7% на турском и 0,5% на ромском јези-

¹⁹ Документација Скупштине СФРЈ – Београд и *Југославија 1945-1985*. статистички подаци, Београд, 1986. Статистички годишњаци Црне Горе и Србије и Извештај о стању и проблемима основног васпитања и образовања народности у СР Србији. Београд, 1987.

²⁰ *Становништво словенског поријекла у Албанији* – зборник радова, Титоград, 1991. и Пајазит Нуши – Сарадња Универзитета у Приштини и Универзитета у Тирани, Приштина 1977.

ку.²¹ У то исто вријеме у Албанији је било кажњиво слушање југословенских радио-станица и праћење југословенског ТВ програма. И даље: према статистичким подацима за 1986. на Косову и Метохији је било 133.000 радио-апарата и 209.000 ТВ апарата, односно 1,7 домаћинства на један радио-апарат и 2,1 домаћинства на један ТВ апарат.²²

У Приштини је излазио дневник – *Рилиндија* на албанском језику у тиражу око 50.000 примјерака. Према статистичким подацима за 1987. годину – на Косову и Метохији је излазило 55 листа укупног тиража од преко 21,2 милиона примјерака, затим 40 часописа са тиражом од 267.000 примјерака. Према истим подацима, радило је 180 библиотека. Само у 1986. години изведено је 16.000 биоскопских представа, које је пратило 3.325.000 гледалаца.²³

Сепаратистичке амбиције на Косову и Метохији потхрањиване су из Албаније и од албанског лобија из дијаспоре. Првобитни „гандијевски отпор” из осамдесетих година ескалира у отворену конфронтацију са југословенским друштвом, па се 7. септембра 1990. усваја такозвани Качанички устав и ствара парламентарна систем нелегалних институција. Скромна државна традиција Албанаца наводи на закључак да су многе ствари диктиране споља. У том контексту наводим и ријечи једног албанског дипломате из 1997. године (Павиљ Ћешку): „Док год постоји идентификација државе и страног завојевача у албанском архетипу – држава ће се доживљавати као извор зла.” (Американац Дејвид Бајндер – за *Политику*, фебруар 2006)²⁴ Коначно, 24. марта 1999. дошло је до НАТО агресије на Југославију и суровог бомбардовања Југославије као суверене и међународно признате државе и чланице ОУН као и Косова и Метохије као њеног саставног и неотуђивог дијела.

У наведеном контексту посебно ћу апострофирати *Платформу за рјешавање албанског националног питања* Албанске академије наука из 1998. године, која се, такође, тиче и Косова и Метохије и његовог положаја у Југославији. У њој се лансира теза о „уједињеном историјском Косову” и уједињењу свих албанских етничких подручја у једну самосталну националу државу. „Балканско полуострво никада неће имати мир, јер Албанија никада неће преста-

²¹ Др З. Лакић – *Историја и историографија ...*, н. д., стр. 105-106.

²² Исто, стр. 206.

²³ Исто

²⁴ Види напомену бр. 3.

ти да се бори за своје национално јединство.²⁵ Није ми познато да је ова Платформа била предмет било какве расправе у земљи. МА-НУ се опет, дефинисала према тој идеји; има информација да су чак уложили и званични протест. У ЦАНУ је овај докуменат расправљан на нивоу Одбора за историјске науке. Ми смо посебну пажњу указали на третман дијела Црне Горе на коме живе Албанци као већинско становништво. Тамо се, каже, да су „православни Албанци Црне Горе – потпуно асимиловани” и да наводни отпор пружају „само католички и муслимански Албанци”, што је врло приземна политичка манипулација.

Из питања историјске цјеловитости Косова и Метохије извлачи се и став о његовој евентуалној независности, па и став о праву на сецесију, на што је указано у Одбору за историјске науке ЦАНУ који је разматрао наведену „Платформу за рјешавање албанског националног питања” Албанске академије. Историографија је и до сада анализирала стање односа и са овог аспекта, али није увијек извлачила праве и јасне закључке. Отуда се и данас лаички закључује да је кризу односа на Косову и Метохији – изазвала политика у посљедњих 15 година. Криза односа, међутим, вјековима постоји. То су забиљежили и бројни путописци. Тако јој треба прилазити и изнајзлити дугорочна рјешења до сада непозната у историји односа два народа са Косова и Метохије. Општи цивилизацијски процес са обје стране – помоћи ће да се лакше сагледа оно што је до сада било несагледиво. Надајмо се да је процес актуелних преговора двију страна кренуо у том правцу. Историја је показала да је приклањање насиљу производило још више насиље и да тако може бити опет. Упућујуће су ријечи научника и државника, академика и професора Слободана Јовановића, са којима ћу закључити ово излагање: „Лако је биљежити оно што се види, али је тешко видјети оно што треба да се забиљежи.” Хтио сам рећи да ново вријеме пружа могућност да се примијети и оно што је било превиђено и да се каже он што се раније тешко могло рећи у откривању научних истина. А истина је битан услов кретања у будућност.

²⁵ Примјерак наведене Платформе похрањен је у документацији ЦАНУ – Подгорица.

Zoran LAKIĆ

THE POSITION OF KOSOVO AND METOHIA
IN YUGOSLAVIA 1918-2003

Summary

Kosovo and Metohia has a rich historical past witnessed by numerous monuments of material and spiritual culture. In the Middle Ages the center of powerful Serbian state was here. Falling under the Turkish Empire designated the beginning of stagnation and lagging of Kosovo and Metohia behind. In scope of Yugoslavia in 1918 it still remains its most undeveloped part.

Kosovo and Metohia have never had a special status in its history – neither in the Middle Ages, in Turkish time, in the Kingdom of Yugoslavia, nor under the fascist occupation 1941-1945. The status of special quality – province type – it will obtain only in the new, socialist Yugoslavia, under the leadership of the communists – after the year 1945. That special quality even then was not national, but territorial. It could not have been that as Serbs had been the majority population. That ratio has changed by uncontrolled settling of Albanian population from the neighbouring Albania.

In the postwar Yugoslavia Kosovo and Metohia experiences educational development, what is illustrated by a rich factography! Although Kosovo and Metohia are the most behindhand part in the country, the standard in Kosovo and Metohia – is by far ahead the one in Albania, what seriously endangers the entirety of the state. In 1974 it is in rank of a republic of the Yugoslav Federation. Soon, in 1981, a general rebellion and requests for separating emerged. The crisis brought to NATO aggression in 1999. Presently Kosovo and Metohia are under the protection of the OUN, although it still was a structural part of Yugoslavia until its abolishing in 2003.

